

2021–2027, Закону про штучний інтелект (AI Act), Керівництва UNESCO щодо використання генеративного ШІ в освіті та дослідженнях – визначено концептуальні засади, напрями та пріоритети цифровізації освіти. Підкреслено, що цифрова трансформація передбачає комплексне впровадження технологій штучного інтелекту, віртуальної й доповненої реальності, блокчейну, аналітики даних, мобільного навчання, масових відкритих онлайн-курсів (МООС) та освітніх онлайн-платформ, які суттєво змінюють зміст і філософію сучасної вищої освіти.

У дослідженні використано пошуково-бібліографічний, теоретико-узагальнювальний та описово-аналітичний методи для виявлення узгодженості державної політики України з глобальними тенденціями цифровізації освіти. Особлива увага приділяється ролі Міністерства цифрової трансформації України та його ініціативам – Всеукраїнській школі онлайн, впровадженню SELFIE, електронного документообігу, – які сприяли формуванню національної цифрової екосистеми в освіті. Розкрито вплив воєнного стану на забезпечення безперервності освітнього процесу та підвищення його стійкості, наголошено на важливості цифрових технологій для доступності, інклюзивності та якості освіти.

Зроблено висновок, що цифрова трансформація є не лише технологічною інновацією, а й парадигмальною зміною в освітній філософії, що орієнтована на людину, компетентність та адаптивність. Поряд із перевагами, процес супроводжується низкою викликів – технічних, інфраструктурних, етичних та організаційних. Успішне впровадження цифрових технологій у систему вищої освіти України сприятиме підвищенню її міжнародної конкурентоспроможності та інтеграції в глобальний цифровий освітній і науковий простір.

Ключові слова: цифрова трансформація освіти, цифровізація вищої освіти, цифрові технології, переваги й виклики цифровізації.

УДК 378.147:37.011.3-051:316.46

ACCOMPANYING STYLE IN THE FORMATION OF THE LEADERSHIP POTENTIAL OF FUTURE TEACHERS

СУПРОВОДЖУВАЛЬНИЙ СТИЛЬ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКОГО ПРОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Сабіна Іванчук

доктор педагогічних наук, доцент,
E-mail: ivanchuk.sabina@gmail.com
ORCID 0000-0002-9655-0634

Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, Україна

Sabina Ivanchuk

D.Sc. in Pedagogy, Associate Professor
E-mail: ivanchuk.sabina@gmail.com
ORCID 0000-0002-9655-0634

Oles Honchar Dnipro National
University, Ukraine

ABSTRACT

The article proves the relevance of the problem of forming the leadership potential of future teachers, which is caused by political, economic, and socio-cultural transformations in society and the education sector, as well as the possibility of applying the ideas and achievements of the accompanying conceptual approach – the essential core of the humanistic paradigm. Based on theoretical research and personal reflections, a definitive set of working concepts is characterised: potential, personal and subjective potential, leadership potential. The leadership potential of a future teacher is defined as a qualitative characteristic of a personality that achieves such a level of generation of all its components that determines the effective influence of a leader on team members in the process of flexible and prompt solution of tasks in various spheres of professional activity in the context of vertical-horizontal developmental interaction of all subjects. The following components are distinguished in leadership potential: value-motivational, cognitive, emotional-volitional, activity-instrumental, and reflective-evaluative. The essence of the concepts of «support», «pedagogical support» and «style» has been clarified. The accompanying style in the formation of the leadership potential of future teachers is defined as the dominance of such forms, methods and technologies of the educational process that correspond to the logic of effectively stimulating the existing and hidden leadership potential (abilities) of each applicant in terms of involvement, participation and partnership, communication and interaction in various forms of training and leadership practice. Its most essential features (creative, emotional-value, interactive, personalised nature) are noted. Attention is drawn to the significance, creative possibilities and coherence of innovative technologies in the formation of the leadership potential of applicants for the teaching profession. Further steps in the study of the problem under discussion are outlined.

Key words: *potential, leader, leadership, leadership potential, support, style, accompanying style, future teachers, professional training.*

Актуальність теми. Трансформаційні процеси, що відбуваються на шляху розбудови та зміцнення України як суб'єктної держави, нелінійність і швидкоплинність суспільного розвитку, потреба у розв'язанні життєво важливих проблем, умови конкуренції на ринку праці обумовлюють гострий запит на лідерство у всіх сферах життя як ефективний інструмент на шляху досягнення соціального прогресу, диктують необхідність переосмислення сутнісних характеристик сучасного педагога-лідера і відповідно створення новітньої моделі його професійної підготовки. Успішність та якість виконання професійних завдань багато в чому залежить від розвиненості внутрішніх резервів особистості, що знаходить своє уособлення в понятті педагогічного потенціалу.

Педагогічний потенціал є багатовимірним інтегральним утворенням особистості вчителя (вихователя), а його невід'ємну складову становить лідерський потенціал як прихована і наявна здатність до генерації нових форм поведінки (діяльності) у нестандартних обставинах і можливість пошуку альтернативних успішних професійних рішень. Від сучасного лідера-педагога

суспільство потребує не тільки високого рівня професійно-особистісного розвитку, але й здатності генерувати нові ідеї, застосовувати альтернативні рішення, інноваційні підходи, створювати розвивальні технології, ініціювати творчий індивідуальний розвиток своїх послідовників і тих, хто отримує освіту, здійснити, навіть, суттєвий «прорив» у досягненні освітніх завдань. Тож, формування лідерського потенціалу дозволить виявити та актуалізувати ще незадіяні бажання, нахили, потреби, внутрішні потенції майбутнього педагога, що можуть значно збагатити процес реформування й модернізації освітньої практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутнього педагога, формування педагогічної майстерності, розвитку загальнокультурних, професійно-педагогічних і творчих потенцій неодноразово ставала предметом багатьох дискусій учених у контексті визнання провідного сенсу (спрямованості) педагогічної професії як безумовного служіння, прийняття та підтримки дітей та молоді у процесі їхнього особистісного та життєвого зростання з опертям на систему вищих духовних цінностей і смислів (А. Алексюк, І. Бех, А. Богуш, В. Бондар, С. Гаврилюк, О. Дубасенюк, О. Ємчик, І. Зязюн, Н. Кічук, В. Кремень, З. Курлянд, О. Кучерявий, О. Листопад, Н. Ничкало, Т. Поніманська, В. Семиченко, С. Сисоєва, Л. Сохань, В. Сухомлинський, Т. Танько, Л. Хомич та ін.).

Лідерство як соціокультурний, психолого-педагогічний феномен (у тому числі й освітнє), його механізми, функції, стилі, якості активно та ґрунтовно досліджуються зарубіжними й українськими вченими (О. Андрєєва, І. Бех, Е. Берн, М. Вебер, Б. Головешко, С. Калашнікова, К. Левін, С. Максименко, Н. Мараховська, О. Нестуля, С. Нестуля, В. Міляєва, Г. Оллпорт, М. Пірен, О. Пономарьов, О. Романовський, А. Рудська, В. Татенко, В. Франкл, К. Юнг та ін.). В останні роки проблема формування особистісного (творчого), лідерського потенціалу здобувачів вищої освіти вивчалася такими дослідниками, як О. Бондаренко, О. Гопка, Л. Грень, Т. Гура, О. Коханова, Г. Матукова, В. Міляєва, Г. Михайличенко, О. Попова, О. Столярчук, А. Цапко та ін.

В умовах суспільного, освітнього, культурного запитів на педагогів-лідерів, пошуку нових шляхів і моделей їх формування все частіше увагу науковців привертає парадигма педагогічного супроводу (І. Бех, А. Богуш, О. Газман, О. Єрмоєнко, Т. Коростіянець, К. Крутий, В. Кузьменко, І. Липський, І. Непомняща, М. Прищепов та ін.) як технологія, що спрямована на актуалізацію та розвиток особистісних потенцій здобувачів, пошук смислів лідерської позиції у педагогічній діяльності через опосередкований педагогічний вплив і створення адекватних психолого-педагогічних умов, нових моделей освітньої роботи.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання: обґрунтувати необхідність і конструктивні можливості використання супроводжувального стилю у формуванні лідерського потенціалу майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Попри існування значної кількості

проведених наукових досліджень, присвячених різним питанням лідерства, педагогічного (освітнього) лідерства зокрема, немає підстав вважати, що проблематика його формування є вичерпною. Багато питань, пов'язаних із вивченням потенціалу педагогічного лідерства, його форм, видів, шляхів, умов, методів формування протягом повного тривалого циклу професійної підготовки і сьогодні потребують конкретної відповіді (наприклад, різниця між потенційними і реальними ресурсами в діяльності людини; чітке та містке визначення лідерського потенціалу майбутнього педагога (змістовий та функціональний контексти), його необхідних складових у залежності від фаху та когерентні діагностичні процедури особливостей лідерського потенціалу; програми, моделі та умови формування лідерського потенціалу студентів у різних видах і формах освітньої діяльності вищого навчального закладу тощо.

Зарубіжні та вітчизняні дослідники активно вивчали і вивчають потенціал розвитку особистості через її активну діяльність (як суб'єкта), потенціал взаємовідносин, адаптаційний потенціал, інтелектуальний (творчий), емоційний потенціал, лідерський потенціал, творчий саморозвиток особистості та самовдосконалення тощо (І. Бех, Д. Гоулмен, Г. Костюк, К. Левін, С. Максименко, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм, К. Юнг ті ін.).

У загальному контексті *потенціал* у деяких наукових працях розглядається як прикладне поняття, що не відмінняє зосередження уваги на його науковому підґрунті. Аналіз наукових праць доводить, що психолого-педагогічна інтерпретація презентована різними версіями і дозволяє описувати та пояснювати базову категорію «потенціал» через такі родові поняття, як здатність, можливість, сила, ресурс; джерело, засоби досягнення мети; внутрішня духовна енергія, властивість людини, діяльнісна позиція, системна характеристика індивідуально-психологічних особливостей та ін. Сутнісну характеристику потенціалу становить система ресурсів як природно-обумовлених, так і поновлюваних (набутих), що ведуть до значущих (принципово нових для особистості) досягнень у життєдіяльності (Романовський, 2017). З огляду на семантику дефініція потенціального означає можливе, іноді приховане, та реальне – актуальне, реалізоване. Наступне видове поняття «особистісний потенціал» тлумачиться таким чином: «системна характеристика індивідуально-психологічних особливостей людини, що дає їй змогу виявляти активність, гнучкість і відповідальність у постійно змінюваних умовах...; є динамічним інтегративним утворенням, що містить мотиваційний, стильовий та інструментальний компоненти» (О. Коханова, О. Столярчук; 2019: 126); «динамічна інтегральна якість людини, яка характеризує міру її можливостей та ресурси для ефективної життєдіяльності, визначає її готовність та здатність до самореалізації й самовдосконалення» (О. Бондаренко, 2023: 194); «сукупність індивідуальних ресурсів: знань, навичок, ціннісних орієнтирів, здібностей, здатностей, мотиваційних установок, які допомагають людині ефективно функціонувати в суспільстві та досягати успіху в різних сферах життя» (Толочко, Васюк; 2024: 207). Ці визначення зберігають базовий зміст та доповнюються конкретними ознаками. Беручи до уваги доробки психолого-

---

педагогічної науки вважаємо, що у більш ширшому варіанті особистісний потенціал можна потрактовувати як інтегральне утворення, до якого входить особистісна автономія і незалежність, внутрішня свобода, осмисленість життя, життєстійкість у складних обставинах, готовність до внутрішніх змін, здатність реагувати на нову інформацію, рішуча готовність до дії, перспектива особистості.

Аналізуючи природу, сутнісні ознаки потенціалу, механізм його функціонування учені застосовують також і таке поняття, як «суб'єктний потенціал». Особистісний потенціал і суб'єктний потенціал як поняття одне з одним перетинаються, проте смислові відтінки різні. На наш погляд, останнє акцентує увагу на активній, дієвій позиції його носія як автора власної долі. На перетинанні таких понять, як суб'єктний потенціал, професійний (педагогічний) потенціал, суб'єктно-професійний потенціал, лідерський потенціал, саме суб'єктний вектор точніше висвітлює природу лідерського потенціалу майбутнього педагога, його активний стрижень і «самість».

Ключове поняття *«лідерський потенціал»* у наукових джерелах розглядається з різних позицій. Наприклад, О. Романовський вважає, що лідерський потенціал означає можливість і готовність індивіда до ефективної лідерської поведінки (Романовський, 2017). Г. Матукова презентує його через сукупність таких складових, як комунікативність, цілеспрямованість, відповідальність, наполегливість, мотивацію до успіху, урівноваженість, розсудливість, упевненість у собі, щедрість, рішучість, розвинуту інтуїцію, готовність до ризику, критичність та самокритичність, гнучкість (Матукова, 2020: с. 400). О. Попова, А. Цапко пропонують визначати лідерський потенціал фахівця як соціально-психологічну характеристику, що висвітлює здатність впливати на оточення через свій особистісний та діловий ресурси, як систему здібностей і можливостей успішно проявляти лідерські якості в певних об'єктивних умовах (Попова, Цапко, 2022). В окремих випадках лідерський потенціал визначається як сукупність реальних і потенційних можливостей, що дозволяють досягти групових цілей в оптимальні терміни з максимальним ефектом. Спираючись на результати наукових розвідок, пропонуємо розглядати лідерський потенціал майбутнього педагога як якісну характеристику особистості, яка досягає такого рівня згенерованості всіх його компонентів, що обумовлює ефективний вплив лідера на членів команди у процесі гнучкого та оперативного вирішення завдань у різних сферах професійної діяльності у контексті вертикально-горизонтальної розвивальної взаємодії усіх суб'єктів. Іншими словами, якщо застосувати автентичний термін «потенція», то структуру лідерського потенціалу майбутнього педагога (потенціалу служіння) можна розглядати як єдність таких детермінант: потенція покликання, потенція відкритості, потенція самоцінності та суб'єктності, потенція творення. Їх сутність варто розкривати та деталізувати, на наш погляд, через такі компоненти, як ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, діяльнісно-інструментальний та рефлексивно-оцінювальний, які відбивають розмаїття внутрішніх і зовнішніх параметрів і численні зв'язки між ними.

Це питання потребує додаткового пошуку і виходить за межі завдань обговорюваного етапу дослідження.

У педагогічній теорії і практиці сучасності спостерігаємо зміну вектора у трансформації системи дошкільної, середньої, вищої освіти у бік супроводжувальної модальності. І тут термін «супровід» не просто мовна конструкція (хоча є і такі приклади), а повноцінний концептуальний напрям, витoki якого лежать у площині визнання особистості найвищою цінністю, гуманістичної природи педагогічної діяльності, розуміння законів становлення і розвитку особистості, орієнтації освітян на активну творчу участь самої особистості у вирощуванні своєї «самості» та унікальності, розкритті людського потенціалу. Тлумачення супроводжувального стилю спирається на розуміння поняття «супровід» у психолого-педагогічній інтерпретації і відповідно поняття «стиль».

Базову узагальнену інформацію з першого приводу знаходимо у відповідному посібнику, де цей термін як поліваріантний на підставі аналітичного огляду описується як допомога, підтримка, наставництво; метод, система професійної діяльності, створення адекватних психолого-педагогічних умов, психологічне забезпечення, «ведення» особистості за індивідуальною освітньою траєкторією. Підґрунтям виступає концепція вільного вибору як умови розвитку, опора на внутрішній потенціал суб'єкта, позиція «бути разом», зорієнтована на внутрішню близькість, спорідненість та емоційний зв'язок (Головко, Міхєєва, 2019: 69-70).

У наукових джерелах існують різні авторські підходи до розкриття психолого-педагогічної сутності супроводу. Наприклад, «психолого-педагогічний супровід використовується задля визначення і формування позитивного особисто-професійного «Я», впевненості у власних можливостях, своєму творчому розвитку, самостійності у прийнятті позитивних рішень, у визначенні сенсу своєї життєдіяльності» (Непомняща, 2029: 169); «психолого-педагогічний супровід – система професійної діяльності викладача, спрямована на створення психолого-педагогічних умов для успішного навчання, виховання й особистісно-професійного розвитку в ситуації вишівської взаємодії» (Коростянець, 2019: 112) та ін.. Науковці суголосні в тому, що педагогічний супровід спрямовано на вільний вибір людини, без примусів і нав'язування, підтримку й реалізацію природного потенціалу особистості.

Термін «стиль» також активно використовується у педагогічній лексиці: стиль керівництва (навчальним закладом, колективом), стиль управління, стиль виховання (або навчання). У словникових джерелах подано декілька значень поняття «стиль» (Гончаренко, 1997: 320). Узагальнюючи відомі напрацювання *стиль* можна кваліфікувати як сукупність певних ознак, властивих певному явищу; сукупність засобів впливу одного суб'єкта діяльності на інших, що обумовлена метою та специфікою взаємовідносин між членами групи; манера поведінки («почерк») індивіда, що виявляє себе в особливостях впливу на спільноту; інструмент (або форма) вираження «самості» у різних видах діяльності. Можна стверджувати, що стиль у використанні парадигми супроводу, визначається такими специфічними характеристиками, як цільове

призначення (конкретизоване в завданнях освітнього процесу), опертя на індивідуальні якості педагога, дітей та молоді, їхню налаштованість на параметри діалогу та взаємодії, шляхи та методи розкриття особистісного потенціалу. Видовими поняттями, що розкривають сутність базового є такі, як індивідуальний стиль діяльності; авторитарний, демократичний та ліберальний стилі; репродуктивний стиль навчання або творчий. З огляду на природу супроводу супроводжувальний стиль є різновидом демократичного, і у формуванні лідерського потенціалу означає домінування таких форм, методів, технологій освітнього процесу, що відповідають логіці ефективного стимулювання наявних і прихованих можливостей (здібностей) кожного члена студентської групи у таких параметрах діяльності, як залучення, співучасть і партнерство, спілкування і взаємодія у різних формах навчання та лідерської практики. Вертикальна форма традиційного освітнього процесу поступається горизонтальній, коли кожний член групи має право голосу, відчуває відповідальність за продуктивність результату, самостійно набуває власного досвіду лідерської активності в навчальній, особистісній, громадській, соціальній та професійній сферах діяльності. У цьому контексті супроводжувальний стиль налаштований на спільну діяльність суб'єктів освітнього процесу, що існує, розгортається, розвивається та вдосконалюється не тільки через допомогу і підтримку, а й через співучасть, співпереживання, співбуття, співрадість, співробітництво, співбесіду, співдружність, співтворчість через поступове розширення і підвищення долі самостійної участі майбутнього педагога у розвитку всіх складових (компонентів) лідерського потенціалу.

Супроводжувальний стиль можна розглядати як спосіб ставлення викладача до здійснення педагогічної діяльності та взаємодії зі студентами. Цей спосіб перш за все передбачає перетворення надпозиції педагога та субординованої позиції студента в партнерські позиції особистостей, що співпрацюють одне з одним. Тобто, допомога і підтримка на перших етапах навчання та освоєння сутності лідерства, його теоретико-практичних засад поступається на наступних етапах нарощуванню активності студента до повної саморегуляції і самостійності у власних діях і лідерській поведінці, визначення шляхів подальшого вдосконалення. І студент, і педагог займають позитивну диспозицію для спілкування і активної співпраці.

Основу супроводжувального стилю складають такі принципи, як орієнтація на неперервність, цілісність і системність особистісного та професійного зростання студентів; врахування індивідуально-типологічних і соціально-психологічних особливостей студентського віку (мотиви, цінності, потреби, ставлення до професії, темперамент, риси характеру, емоційний стан, досвід лідерства у життєвих та професійних ситуаціях, рівень суб'єктного контролю, типи поведінки); персоналізація педагогічної дії за умови використання полісуб'єктного (діалогічного) підходу; мотивування творчих та індивідуально-творчих форм і видів діяльності через постійний рух до позитивних досягнень у розвитку лідерського потенціалу в структурі особистісно-професійних надбань; професійно-етична взаємовідповідальність за

власний спосіб життя і професійну діяльність як духовно-моральну основу педагогічного лідерства; ціннісно-сміслова спрямованість освітнього процесу.

Супроводжувальний стиль висвітлює актуальну значущість *творчого підходу* до організації освітньої роботи з метою формування лідерського потенціалу студентської молоді. Контекстна тактика такого стилю спрямована на пошукову, проблемну, дослідницьку діяльність в опануванні теоретико-методичними засадами педагогічного лідерства, у вивченні власних потенційних можливостей, як наявних, так і прихованих, у самостійній участі в різних видах лідерської практики, як в аудиторній, так і в позааудиторній діяльності. Творчий характер супроводжувального стилю водночас не виключає оволодіння системним базовим знанням за умови надання певної свободи і самостійності, пошуку нестандартних рішень й при цьому опертя на отриманий базис, його відпрацювання за допомогою розвивального потенціалу інноваційних технологій навчання.

У практичному сенсі супроводжувальний стиль спирається на домінування такого методичного сервісу, основу якого становить механізм інтеракції: паритетність стосунків викладачів і студентів, багатостороння інтенсивна комунікація, постійна активність членів групи (команди) і систематичний зворотній зв'язок з рефлексивним компонентом, зміна рольової поведінки в індивідуальній і груповій діяльності, варіативність у доборі методів і моделей навчання у залежності від рівня лідерської активності і прояву лідерських якостей, гнучка зміна ролей і функцій учасників освітнього процесу. У якості прикладу, наводимо такі когерентні методи і прийоми інтеракції, як робота в малих групах, коло ідей, мозковий штурм, рольові ігри, драматизації, дискусія, дебати, ситуаційне моделювання, публічний форум тощо.

Ще однією вагомою рисою супроводжувального стилю є його апелювання до *емоційно-ціннісного характеру* багаторівневої партнерської взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу. Емоційно-ціннісна спрямованість супроводжувального стилю забезпечує включення студентської молоді в опанування відповідним досвідом педагогічного лідерства на рівні його емпатійного розуміння та ціннісно-сміслового прийняття залучення студентів до «душевно праці» (В. Сухомлинський), рефлексії, усвідомлення свого ставлення до значущості та цінності педагогічної професії і місії педагога-лідера. У тактиці емоційно-ціннісного стилю превалюють: ціннісно-сміслова інформація, спрямована на розвиток духовно-моральних потенцій педагогічного лідерства у майбутніх педагогів; орієнтація на емоційно-особистісні способи взаємодії викладачів і студентів у розкритті і розвитку лідерських потенцій; спільна конструктивна оцінка і самооцінка набутих досягнень і розробка перспектив удосконалення здібностей у процесі навчання. Емоційно-ціннісна спрямованість супроводжувального стилю здатна ефективно впливати на розвиток емоційно-моральної сфери особистості і зміцнювати духовний стрижень як основу педагогічного лідерства, стимулювати розкриття лідерських здібностей, ціннісне до них ставлення, формувати емоційно-діяльнісний стиль спілкування з дітьми та дорослими, виховувати самоповагу і готовність до

співпраці. Емоцій та переживання учасників освітнього процесу виступають значущими детермінантами успішності освітнього процесу. Саме позитивні емоції (радість, захоплення, здивування, почуття нового, подив, цікавість, задоволення, гумор тощо) зміцнюють і забарвлюють найбільш успішні та результативні дії, обумовлюють якість і динаміку інтелектуальних процесів (тонус, темп, ритм, активність), спонукають до відповідних дій, супроводжують творчі види розумової діяльності, демонструють особисте оцінне ставлення. Позитивний емоційний стан створює відчуття підйому, атмосферу радості, сприятливі умови для реалізації потенцій, піднімає дух та настрій, працює на розвиток усталеної мотивації протягом тривалого часу.

У психологічному вимірі з метою формування лідерського потенціалу супроводжувальний стиль спирається на потребу людини у саморозвитку й самореалізації, бо ці якості складають основоположну складову зрілої особистості педагога-лідера. Саморозвиток – показник особистої зрілої і водночас умова її досягнення. Із стійкою потребою до саморозвитку пов'язані професійні успіхи та повнокровне професійне життя. Самоактуалізація у психологічному вимірі виявляє себе у захопленні значущою для людини діяльністю (А. Маслоу). На думку В. Франкла людина здійснює себе у служінні справі або в любові до іншого. Е. Фромм вбачає у само актуалізації утвердження власного життя, розвитку, свободи, щастя. Особистість намагається максимально реалізувати свій потенціал здібностей, у тому числі й лідерських, щоб «бути тим, ким вона може стати» за рахунок включення у процес власного розвитку таких особистісних функцій, як мотиваційна, смисло-творча, колізійна, створення власної картини світу, творчо-перетворювальна і рефлексивна.

Процес опанування здобувачами цінностями і можливостями лідерства супроводжується переважанням таких методів і прийомів, як кредит довіри, порада, емоційна підтримка, спільне подолання перешкод (психологічних, соціальних), оцінка вчинку (поведінки) та обговорення його наслідків, емпатійне розуміння, безумовне прийняття, установка на відкритість спілкування, конгруентність.

Реалізація завдань супроводжувального стилю має розгортатися через певні, пов'язані між собою стадії, якими, як правило, є: діагностична (використання засобів, які спрямовані на усвідомлення студентами проблемного поля у формуванні лідерського потенціалу, його вербалізація та оцінка); пошукова (організацій спільного пошуку причин труднощів у виявленні прихованих або слабо розвинених лідерських якостей і поведінки, прийняття відповідальності та визначення локусу самоконтролю, обговорення способів досягнення поставлених цілей); договірні (проектування дій викладача і студента на добровільній основі, способів допомоги та підтримки або орієнтація на самостійну працю і зусилля); діяльнісна (вибір оптимальних методів і прийомів практичного забезпечення розвитку лідерського потенціалу, морально-психологічна підтримка здобувачів на шляху розкриття внутрішніх ресурсів лідерства); рефлексивна (спільне обговорення успіхів і невдач попередніх стадій, осмислення нових варіантів і засобів розвитку і вдосконалення лідерської

поведінки, формування умінь помічати та коректно оцінювати як власні зміни і надбання, так і членів своєї спільноти.

З організаційного боку ефективна тактика супроводжувального стилю у формуванні лідерського потенціалу передбачає, на наш погляд, діагностику його наявності та ступеня вираженості його компонентів, постійний моніторинг лідерського статусу здобувача, динаміки розвитку лідерських якостей і здібностей, стилю лідерської позиції і поведінки; створення відповідних психолого-педагогічних умов у просторі вищу для успішного навчання і професійного розвитку; у разі необхідності розробку індивідуальних освітніх сценаріїв розвитку лідерського потенціалу у процесі професійної підготовки; створення спеціального дидактико-методичного інструментарію для корекції і підтримки тих студентів, які відчують труднощі і не мають досвіду лідерської поведінки.

Безумовно, що формування лідерського потенціалу майбутнього педагога потребує використання адекватних технологій. Враховуючи межі статті, тут відзначимо, що, якнайкраще, механізм і принципи супроводжувального стилю, а також розвивальні (креативні) можливості втілені у природі, функціях та особливостях інноваційних технологій, застосованих і перевірених, новостворених, вдосконалених і конкурентоздатних, що істотно та продуктивно поліпшують освітні практики. Вважаємо, що такими технологіями мають бути діалогові, ігрові та тренінгові у всіх можливих формах, проєктні, комп'ютерні технології. Серед позааудиторних форм освітньої роботи активним потенціалом володіють громадські акції (екологічні, трудові, просвітницькі, благодійні, дозвіллеві, спортивні), флешмоби, педагогічні кемпінги, майстер-класи, волонтерська діяльність, адресне проєктування, дослідницькі експедиції, воркшоп-технологія тощо. Специфіка, оптимальність та умови їх використання, вплив на формування компонентів лідерського потенціалу потребують подальших досліджень.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Еволюція розуміння понять «лідер» і «лідерство» дала можливість розглядати останній феномен поза адресної прив'язки до конкретної людини і підкреслити значущість внутрішніх потенцій і ресурсів, організаційно-комунікативних та інструментальних навичок співтворчості та співпраці для успішної організації групової роботи і професійної діяльності, загострити актуальність проблеми формування лідерського потенціалу майбутнього педагога.

Поняття «потенціал» означає певні гіпотетичні можливості, які за умови цілеспрямованого формування мають стати реальними надбаннями та запорукою успішності будь-якої продуктивної діяльності. Лідерський потенціал є провідною складовою педагогічного, є інтегральним утворенням у складі певних компонентів і обумовлює ефективний вплив лідера на членів команди у процесі гнучкого та оперативного вирішення завдань у різних сферах педагогічної діяльності у контексті вертикально-горизонтальної розвивальної взаємодії усіх суб'єктів.

В освітній практиці вищої педагогічної школи і досі мають місце імперативний і гуманний підходи, або в іншій інтерпретації – формувальний і

супроводжувальний. Вагомі перспективи демонструє останній підхід, що означає визнання суб'єктності тих, хто навчається і здобуває освіту; орієнтацію на розвиток індивідуально-творчого потенціалу кожної особистості через створення сприятливих умов для набуття смислу свого навчання та життя через саморозвиток, самопізнання та самоактуалізацію, а його переваги можуть бути використані у формуванні лідерського потенціалу майбутніх педагогів. Стиль у професійній діяльності визначається домінуванням певної групи підходів, технологій, методів, прийомів у досягненні поставлених освітніх цілей, ставленням викладача до власної праці, її цінностей та смислів. Супроводжувальний стиль за умови його неперервності, системної організації, поетапності сприяє усуненню фрагментарності, уніфікації, тиску, формального впливу, стихійності, наголошує на превалюванні діалогової (суб'єкт-суб'єктної) форми взаємодії між учасниками освітнього процесу, праві на вільний вибір, отримання кваліфікованої допомоги і підтримки на шляху самопізнання і самореалізації. Сутнісними рисами супроводжувального стилю у формуванні лідерського потенціалу вважаємо його емоційно-ціннісну наповненість, творчий, діалоговий, суб'єкт-суб'єктний, інтерактивний характер. Такий стиль цілком корелюється зі специфікою, природою, конструктивними рисами інноваційних технологій, використання яких за відповідних умов сприяє ефективному формуванню лідерського потенціалу майбутнього педагога.

У подальшому набуває значення дослідження диференційованого підходу до формування лідерського потенціалу майбутніх педагогів різного фаху, етапів і стадій супроводжувального стилю протягом процесу навчання, ефективних моделей освітньої роботи, оптимальних умов використання інноваційних технологій і виховних можливостей освітнього простору вишу.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Бондаренко О. Особистісний потенціал як психолого-педагогічна проблема. *Advanced Linguistics*. 2023. № 11. С.123-128.

Головко М., Міхеєва О. Педагогічний супровід дошкільного дитинства. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна. 2019. 203 с.

Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 366 с.

Коростіянець Т. Педагогічний супровід студентів в освітніх установах педагогічної вищої освіти. *Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка*. Вип. 12. Т.1. 2019. С.111-114.

Коханова О., Столлярчук О. Особистісний потенціал як засіб реалізації сучасної молоді. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. 2019. № 6. С. 189-196.

Матукова Г. Лідерський потенціал майбутнього викладача: складова його індивідуального стилю. *Молодий вчений*. № 10 (86). 2020. С. 399-403.

Непомняща І. Психолого-педагогічний супровід психолого-педагогічної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. *Науковий вісник Південноукр. нац. педагогічного ун-ту імені К.Д.Ушинського*. Вип.3 (128). Одеса, 2019. С. 165-171.

Розвиток лідерського потенціалу національно-гуманітарної та

управлінської еліти: монографія. О. Романовський, О. Пономарьов. Харків: ФОП Мезіна В.В. 2017. 292 с.

Попова О., Цапко А. Екстеріоризація лідерського потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі формування у них активної соціальної позиції. *Педагогічні науки: теорія і практика*. № 1 (1). 2022. С. 285-291.

Толочко С., Васиук О. Формування позитивного психо-емоційного інтелекту здобувачів освіти: зміст і роль у розвитку особистісного потенціалу. *Health Education*. Вип. 3, 2024. С. 205-210.

REFERENCES

Bondarenko O. (2023). Osobystisnyi potentsial yak psykhologo-pedahohichna problema [Personal potential as a psychological and pedagogical problem]. *Advanced Linguistics*, 11, pp. 123–128 [in Ukrainian].

Holovko M., Mikhieieva O. (2019). Pedahohichniy suprovid doshkilnoho dytynstva [Pedagogical support of preschool childhood]. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina, 203 p. [in Ukrainian].

Honcharenko S. (1997). Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid, 366 p. [in Ukrainian].

Korostiianets T. (2019). Pedahohichniy suprovid studentiv v osvityakh ustanovakh pedahohichnoi vyshchoi osvity [Pedagogical support of students in institutions of higher pedagogical education]. *Innovatsiina pedahohika*, 12(1), pp. 111–114 [in Ukrainian].

Kokhanova O., Stoldiarchuk O. (2019). Osobystisnyi potentsial yak zasib realizatsii suchasnoi molodi [Personal potential as a means of self-realization of modern youth]. *Aktualni problemy psykhologii. Psykhologhiia obdarovanosti*, 6, pp. 189–196 [in Ukrainian].

Matukova H. (2020). Liderskyi potentsial maibutnoho vykladacha: skladova yoho individualnoho stylu [Leadership potential of the future teacher as a component of individual teaching style]. *Molody vchenyi*, 10(86), pp. 399–403 [in Ukrainian].

Nepomniashcha I. (2019). Psykhologo-pedahohichniy suprovid psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh vykhovateliv ZDO [Psychological and pedagogical support of professional training of future preschool educators]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*, 3(128), pp. 165–171 [in Ukrainian].

Romanovskyi O., Ponomarov O. (2017). Rozvytok liderskoho potentsialu natsionalno-humanitarnoi ta upravlinskoi elity [Development of leadership potential of the national humanitarian and managerial elite]. Kharkiv: FOP Mezina V. V., 292 p.

Popova O., Tsapko A. (2022). Eksterioryzatsiia liderskoho potentsialu zdobuvachiv vyshchoi osvity u protsesi formuvannia aktyvnoi sotsialnoi pozytsii [Exteriorization of leadership potential of higher education students in the process of forming an active social position]. *Pedahohichni nauky: teoriia i praktyka*, 1(1), pp. 285–291 [in Ukrainian].

Tolochko S., Vasiuk O. (2024). Formuvannia pozytyvnoho psykho-emotsiinoho intelektu zdobuvachiv osvity: zmist i rol u rozvytku osobystisnoho potentsialu

[Formation of positive psycho-emotional intelligence of students: content and role in the development of personal potential]. *Health Education*, 3, pp. 205–210 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті доведено актуальність проблеми формування лідерського потенціалу майбутніх педагогів, яка зумовлена політичними, економічними, соціально-культурними перетвореннями в суспільстві й освітній галузі, можливістю застосування ідей та надбань супроводжувального концептуального підходу – сутнісного ядра гуманістичної парадигми. На основі теоретичних розвідок і власних роздумів схарактеризовано дефінітивний ряд робочих понять: потенціал, особистісний і суб'єктний потенціал, лідерський потенціал. Лідерський потенціал майбутнього педагога визначено як якісну характеристику особистості, яка досягає такого рівня згенерованості всіх його компонентів, що обумовлює ефективний вплив лідера на членів команди у процесі гнучкого та оперативного вирішення завдань у різних сферах професійної діяльності у контексті вертикально-горизонтальної розвивальної взаємодії усіх суб'єктів. У складі лідерського потенціалу виокремлено такі компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, діяльнісно-інструментальний та рефлексивно-оцінювальний. Уточнено сутність понять «супровід», «педагогічний супровід», «стиль». Супроводжувальний стиль у формуванні лідерського потенціалу майбутнього педагога визначено як домінування таких форм, методів, технологій освітнього процесу, що відповідають логіці ефективного стимулювання наявних і прихованих лідерських можливостей (здібностей) кожного здобувача у параметрах залучення, співучасті і партнерства, спілкування і взаємодії у різних формах навчання та лідерської практики. Відзначено його найбільш сутнісні риси (творчий, емоційно-ціннісний, інтерактивний, персоналізований характер). Звернено увагу на значущість, креативні можливості і когерентність інноваційних технологій у формуванні лідерського потенціалу здобувачів педагогічного фаху. Накреслено подальші кроки у вивченні обговорюваної проблеми.

Ключові слова: потенціал, лідер, лідерство, лідерський потенціал, супровід, стиль, супроводжувальний стиль, майбутні педагоги, професійна підготовка.